

Ігор Бриндак

Події 60-ої давності, тобто сумнозвісний Львівський псевдособор 1946-го року і те, що йому передувало, обернулося важкою трагедією для багатьох людей. Це, в першу чергу, духовенство УГКЦ, яке у своїй більшості стало на хресний шлях ісповідництва віри, це і тисячі простих людей, які в тій чи іншій формі не схвалювали того, що робила влада, і через те зазнавали різноманітних утисків. І як не дивно ці події стали трагедією і для тих людей, які з різних причин опинились у цей час по другий бік барикад. Тобто мова йде про тих людей, які брали участь у цьому соборі, або в різний спосіб йому сприяли. Більшість із читачів напевно вже знає про досить загадкові вбивства голови ініціативної групи, котра готувала псевдособор о. Гавриїла Костельника та головного антикатолицького пропагандиста – письменника Ярослава Галана. Сьогодні і піде мова про ще одного діяча ініціативної групи, колишнього греко-католицького священика, а пізніше єпископа Російської Православної Церкви – владика Михаїла Мельника. Народився він 21 жовтня 1903 року в селі Суха Воля Любачівського району. Початкову освіту здобув у парохіяльній школі свого села. Пізніше поступив до гімназії міста Перемишля, яку закінчив у 1925 році. У тому ж році він поступає в Перемиську Духовну Семінарію, через два роки студій, тобто у 1927 році його відсилають на богословські студії до Інсбруку (Австрія). Ще в часі студій, а конкретніше в 1929 році Перемиський греко-католицький єпископ – Йосафат Коциловський уділив йому єрейські свячення. У 1931 році, вже о. Михаїл Мельник завершив богословські студії в Інсбруку з титулом доктора богослов'я. Опісля повернувся до Перемишля. У 1932 році бл. Йосафат Коциловський призначив о. д-ра Мельника настоятелем церкви в селі Нижанковичі, а одночасно викладачем Перемиської Духовної Семінарії з предмету моральне богослов'я. Так на цих двох посадах він і протримався до початку трагічних для нашої Церкви і народу подій.

Тепер, щоб краще зрозуміти ситуацію, в якій опинився в роки війни о. Михаїл Мельник, згадаємо дещо із тодішніх історичних подій. У 1939 році, коли розпочалась Друга світова війна і Західна Україна була зайнята Червоною армією, то Перемиська єпархія опинилась у дуже складній ситуації. І не тільки з причини ворожості нової влади до Церкви, хоч це, зрозуміло, було очевидним. Проблема була ще і в тому, що єпархія була розділена кордонами: одна частина під німецькою займанщиною, друга – під совітською. І вже тоді ординарій єпархії бл. Йосафат вирішив утворити на підрадянській території єпархії Генеральний вікаріят. Але в 1941 році ця потреба відпала, бо вся Україна опинилась в зоні німецької окупації, єпархія знову стала об'єднаною. Але в 1944 році ситуація знову змінюється: Західна частина єпархії, включно із Перемишлем, опиняється в складі Польської Республіки, а Східна – Радянського Союзу.

З цієї причини знову встановлюються Генеральні вікаріяти для підрадянської частини Перемиської єпархії. Генеральним вікарієм цієї частини єпархії, яка входила в Дрогобицьку область, якраз іменовано о. Мельника. Саме на цій посаді його і застає період репресій проти УГКЦ. Наразі є відсутня конкретна інформація про те, яким чином радянські репресивні органи чинили тиск на о. Михаїла, щоб схилити його до участі в ліквідації УГКЦ. Знаємо тільки, що вони не зупинялись ні перед чим.

Так чи інакше, але в травні 1945-го року прізвище о. Михаїла Мельника разом з оо. Гавриїлом Костельником та Антонієм Пельвецьким з'явилося в списку так званої «ініціативної групи» по возз'єднанню Греко-Католицької Церкви із РПЦ. З того часу його підпис стоїть під усіма документами ініціативної групи. У лютому 1946 року о. д-р Михаїл указом московського патріярха Алексія I призначений на катедру єпископа Дрогобицько-Самбірського. Його єпископська хіротонія відбулася 25 лютого 1946-го року в Києві у Володимирському соборі. Її здійснили: митрополит Київський Йоан, єпископ Львівський і Тернопільський Макарій, єпископ Мукачівський і Ужгородський Нестор, єпископ Станіславський і Коломийський Антоній. Щодо останнього, то це був Антоній Пельвецький, теж один із керівників ініціативної групи, висвячений день перед тим. Після хіротонії, тепер вже єпископ Михаїл Мельник прибуває до Львова, стає одним із керівників Львівського псевдособору 1946-го року, який оголосив про зірвання Берестейської унії та «возз'єднання» з РПЦ. Однак слід зазначити, що на противагу від о. Гавриїла Костельника, владики Мельник не робив на соборі виступів проти унії і католицизму і не готував на цю тематику спеціальних монографій. До речі, про сам факт його єпископських свячень було оголошено аж в кінці «собору». Після собору він очолює Дрогобицько-Самбірську єпархію РПЦ.

Немає потреби нагадувати, що вся його діяльність в ініціативній групі на псевдособорі і перші роки в єпархії ішли паралельно із жорсткими репресіями супроти невозз'єданого духовенства. Варто зазначити, що він не брав безпосередньої участі в переслідуваннях «невозз'єднаних», деяких навіть записав до возз'єднаних, хоча вони свого особистого підпису про «возз'єднання» не ставили. Декого може здивувати теза: «не брав участь у безпосередніх переслідуваннях», невже хто-небудь з православного духовенства таку участь брав? Так. Наприклад, стосовно іншого керівника псевдособору о. Гавриїла Костельника є свідчення, зібрані Інститутом Історії Церкви, про його випадки рукоприкладства до священиків, котрі не хотіли переходити на православ'я. Що ж до владики Михаїла, то він уже на посаді єпископа вів себе, як такий, котрий хотів зберегти все, що тільки можна було зберегти. Частина духовенства і частина вірних загалом приймали ситуацію, яка склалась, і прийняли Мельника як свого єпископа.

Час ішов, вірні поступово звикали до перебування в Російській Православній Церкві, з'явилися нові кандидати до священства вже не з покоління колишніх греко-католицьких священиків. Що ми знаємо про цей період діяльності владики Мельника?

Можна ствердити, що він серед духовенства мав добру репутацію. Хоч і противників йому теж вистачало (про це трохи нижче). Як вже згадувалось, він старався зберегти що міг зі старої традиції УГКЦ. Священики в єпархії могли безперешкодно служити по-старому, в деяких віддалених селах навіть згадували на богослуженнях папу. Слід визнати, що такі речі відбувалися і в інших єпаріях на території Галичини, проте в Дрогобицько – Самбірській толерувалось досить широко. На різноманітні доноси в цих справах єпископ не звертав уваги. Тоді почали скаржитись на нього. Приїжджали різного роду комісії, які так нічого і не добились. Ці факти підвели до трагічного жовтня 1955-го року. Перед тим здавалося, що у єпископа Михаїла Мельника „якихось там проблем немає”. У 1952 році він був запрошений на конференцію церковних та релігійних організацій СРСР у Москві, присвячену проблемі захисту миру. У 1953-му році урочисто відзначив свій 50-ти літній ювілей, у 1954-му – 25-ліття єрейських свячень. А на 1956-ий планувалось відзначити 10-ліття єпископських свячень. Але до цього ювілею йому не судилось дожити. У жовтні 1955-го року в Києві мала відбутись нарада єпископів. 7

жовтня він разом із секретарем єпархіяльного управління о. Володимиром Куновським у Львові сіли на поїзд, який прямував до Києва. Відомо, що перед від'їздом вони перекусили в місцевому буфеті. Під час їзди, у вагоні несподівано помирає о. Володимир. Владика помер у готельному помешканні в Києві 9 жовтня 1955 року (смерть настала в той момент, коли він зігнувся, щоб зав'язати шнурівку на черевіку). Офіційна причина смерти – застаріла серцева недуга. Однак попередня смерть секретаря за тими ж прикметами ставила багато запитань. По Дрогобичу тоді пішли слухи, що єпископа отруїли. Тіло владика привезли до Дрогобича 11 жовтня. Провадив перевезення єромонах Києво-Печерської лаври о. Йосиф Штельман. Похорон відбувся 13 жовтня 1955-го року. На нього прибув Станіславівський єпископ, соратник Мельника по ініціативній групі, Антоній Пельвецький. Він і очолив заупокійну Літургію. У похоронній процесії брало участь понад 140 священників. Не минуло і двох років, як третій учасник ініціативної групи вже згаданий владика Антоній, теж несподівано помре від серцевого нападу, володіючи перед тим добрим здоров'ям.

Постать єпископа Михаїла Мельника в наш час серед вірних греко-католиків не сприймається з великим захопленням. Але ми повинні пам'ятати, що тільки один Бог знає людське серце, і тільки один Бог останній суддя. Єдине, що на даний час є нам зрозумілим, то це те, що, незалежно від обставин, незалежно від сторони, на якій опинився владика Мельник, його доля стала частиною загальної трагедії і нашої Церкви, нашого народу.

Постійна адреса статті - <http://www.dds.edu.ua/articles/2/slovo/2006/470-melnyk.html>

І. Бриндак. Трагічна доля єпископа Михаїла Мельника // Слово №2 (27) (2006) с. 11-12